

515
SCOUTGENERALEN OCH MAFEKING

Legend
och realitet

"Mother, may I go and maffick
Tear around and hinder traffick"

Med den versen införde Saki — det tidiga 1900-talets mest briljante engelske kåsör och novellist i den lätta genren — ett nytt ord i språket. "Maffick", det betyder enligt vårt vanliga skollexikon "jubla i vild segeryra". Ordet härleder sig från den beryktade Mafekingnatten den 18 maj 1900, den kväll då det engelska folket uppträdde som en samling vettvillingar, då societeten vrålade på lyxrestauranger och teatrar, då gentlemen rusade upp på drosktåken för att krossa sina höga hattar och leda massan i avsjungandet av "Gud bevara drottningen", då trafiken stoppades av berusade och skrämmande, då osedligheten i Londons parker tog än mer häpnadsväckande proportioner än eljest.

Vad som hände den majdagen var att tidningarna fram på kvällen kunde meddela "Mafeking undsatt". Staden som 217 dagar belägrats av boerna var fri, räddad av en "Hygande" brittisk kolonn. Allting förenades för en fulländning av patriotisk yra. Ingen av de omringade engelska städerna vid Tranvaals och Oranje-ristatens gränser hade så länge representerat Englands segervilja i motgången; Kimberley och Ladysmith hade fått undsättning åttio tilliga veckor tidigare. Mafekings försvar var utmärkt täckt av pressen; i Mafeking satt under belägringen en rad krigskorrespondenter som då och då, men inte alltför ofta, lyckades få ut rapporter från den kämpande staden. Tio dagar före belägringens upphävande hade kontinentens tidningar, på grund av förhastade meddelanden från en boergeneral, i jätterubriker meddelat "Mafeking hat capitulerat" och "Mafeking a capitulé". Triumfposten kom en vacker vårväll, då alla ville festa, och Mafeking blev en underbar förevändning.

Jublet berodde, kan det påstås, på ett misstag. Avgörandet i boer-

Herbert Tingsten skriver i denna artikel om undsättningen av den belägrade staden Mafeking under boerkriget och de våldsamma glädjedemonstrationer som nyheten därom utlöste i England. — Bilden ovan till vänster är en teckning ur The Graphic den 25 maj 1900 med glädjetumultet i Portsmouth. Bilden till höger — hjältens återkomst från slagfältet — är hämtad ur The Illustrated London News från samma tid.

kriget var för länge sedan klart; Roberts och Kitcheners arméer hade tillfångatagit boernas största förband under Cronje, hade erövrat Oranje-ristatens Bloomfontein och närmade sig Tranvaals Pretoria. Det hade inte mycket värde att den lilla staden Mafeking, med några tusen invånare och mindre än 1 000 mans besättning, befriades från belägring. Och kriget var inte slut med detta, det skulle fortsätta ännu drygt två år.

Men ändå: det finns en stark bas av realiteter under jublet kring legenden om Mafeking.

Den populära föreställningen om boerkriget nu för tiden — i den mån det finns någon föreställning om saken — är väl att det ännu maktlystna och rovgiriga England

General Baden-Powell — efter en teckning av R. Caton Woodville i The Illustrated London News.

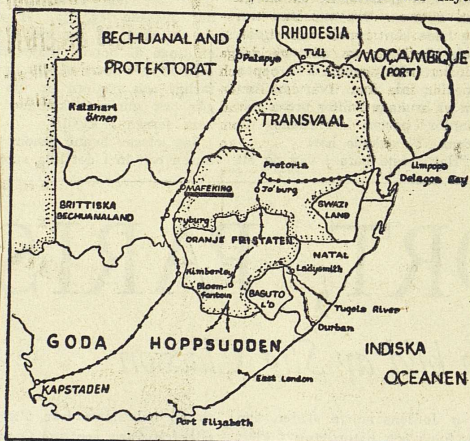
överföll de små guld- och diamantrika republikerna som bildade en enklav mellan de brittiska besittningarna Kapkolonien, Bechuana, Rhodesia och Natal, och att utgången av striden på förhand var given. Den förstnämnda tesen kan försvaras, även om den är tvivelaktig, den senare är klart ohållbar. Då boerrepublikerna förklarade krig i oktober 1899 var det långt ifrån uteslutet att de skulle segra. Deras trupper på mellan 40 000 och 50 000 man var i antal ofantligt överlägsna de brittiska styrkorna och de var i erfarenhet, lokalkänedom och beväpning (från Krupp och Creusot) överlägsna. Kunde boerna på kort tid slå eller ta till fånga de engelska garnisonerna, var ett uppror bland landsmännen i Kapkolonin sannolikt och en intervention av europeiska stormakter — Frankrike, Tyskland, Ryssland — mot det ännu i "lysande isolering" levande England antagligt. Under höstmånaderna 1899 var det inte någon orimlig tanke att engelsmännen skulle fördrivas från Sydafrika och boerna där upprätta den hårda, på rasförtryck och maktkoncentration byggda regim som de lyckades först femtio år senare under Malan och Strijdom, med den besegrade Kruger som profet och föregångare. Boerarméerna gick på en gång över gränserna i öster, söder och väster. Under månader besegrade de engelsmännen i så gott som varje drabbning. Deras framrykning hindrades främst av tre städer som de med en sannolikt högst oförnuftig envishet ville erövra innan de fortsatte: Ladysmith, Kimberley och Mafeking. Den största insatsen gjordes av Mafeking. Här uppehöll den engelska garnisonen under månader omringning av fjärdedel av boernas hela militära styrka — under general Cronje — och även sedan belägringsarmén successivt minskats till omkring 4 000 man var dess fasthållande kring Mafeking av stor betydelse. Det är möjligt att försvaret av Mafeking avgjorde krigets utgång. Engelsk historisk skrivning, från Times ryktbara — stora skildring till de senaste skrifterna (King i "History today" 1956 och

D Grinnell-Milnes färiska populära arbete "Baden-Powell at Mafeking"), synes vara ense i denna uppfattning.

Att Mafeking kunde hållas berodde, har det ofta sagts, främst på motståndarens ineffektivitet. General Cronje, som först ledde belägringen, var gammal, trög och obeslutsam, hans efterträdare, general Snyman, var ännu mera långsam och passiv; att presidenten Kruger genom brev och telegram från Pretoria ömsevis anbefalldes försiktighet och snabb aktion gjorde inte saken bättre. Boersoldaterna var utmärkta ryttare och skyttar, men kunde knappast förmås till ett anfall, som näst leda till svåra förluster; på den punkten var de hårt drillade engelska trupperna under hela riket överlägsna. Endast ett förök att ta Mafeking med storm gjordes under belägringen, blott en vecka före undsättningen, och

grepp. Jättekanonen från Creusot, som sköt granater på nära femtio kilos vikt, åstadkom mycket ringa skada. Engelsmännen kunde iakta när kanonen bragtes i ställning, när den blev färdig för avfyrning och när skottet gick, och genom en serie skilda signaler fick befolkningen veta när det gällde att gömma sig i källare eller skyddsrum; även sedan skottet lossats hade man 8–10 sekunder på sig för att gå ur vägen för den väntade granaten.

Engelsmännens försvar var mästertligt. Förtjänsten härav tillkom i första rummet översten Robert Baden-Powell, den blivande scoutgeneralen. Han hade ett par månader före krigsutbrottet blivit befälhavare inom detta område och lyckades, nästan utan reguljära soldater, organisera en stridsduglig trupp av frivilliga och värvade. Den lilla staden omgavs på några kilometers avstånd med ett nät av små fort eller skyttegra-

Kartan visar de politiska gränsförhållandena i Sydafrika 1899.

et misslyckades totalt på grund av felaktiga dispositioner och därför att endast några hundra frivilliga deltog i attacken. I stort sett ökte boerna vinna sitt mål genom att svälta ut de belägrade och genom bombardemang. De hade isserligen åtskilliga grova kanoner, men den tidens artilleri var istan harmlöst enligt våra be-

var med besättningar på 15–20 man; ett signal- och telefon-system gjorde det möjligt att omedelbart tillkalla förstärkning från centrum. Det hela "var en fråga om bluff från början till slut", har Baden-Powell själv förklarat. Han vilseledde fienden genom att låtsas anlägga minfält, genom att bygga attrapper som såg ut som

befästningar, genom att sprida falska rykten om undsättning och utfall. Överraskande raidar mot farliga och utsatta punkter höll boerna i oro och drev dem att rycka belägringstrupperna längre tillbaka. Kanoner och ammunition tillverkades av lokomotiv och järnsprot. Ett intensivt och påhittigt utnyttjande av allt ätbart och ett rationellt ransoneringssystem höll den rena svälten borta.

Den moraliska fronten skötte "översten" lika bra. Han skojade med fienden; "Ni tar inte Mafeking genom att sitta och se på det", var svaret på en uppmaning till kapitulation. Han lät ge ut en tidning som innehöll kverulans och skämt och patriotiska verser. Han anordnade baler, sporttävlingar, varietéföreställningar. Hans naivitet och konventionalism — bestyrkta i de böcker han sedan gav ut — var förenade med en pojkaktighet som kunde kasta korrektheten över bord; han spelade själv med på varietén genom

att härma Paderewski vid pianot och sjunga idiotiska visor utklädd till cockney. De sociala distinktionerna — för att inte tala om rasskillnaden — upprätthölls med den engelska gemytlighet och naturlighet som ger en illusion av klasslöshet mitt i den strikta och hårda ordningen — man tänker på Kiplings "dook's son, cook's son, son of a belted earl" och på Noel Cowards till det parodiska drivna "Kavalkad".

Striden om Mafeking var en kanske avgörande episod i ett krig som i grunden hotade Englands ställning som världsmakt. Det var en tragedi, med ett tusental människor som offer och mycket lidande, som bara i förbigående skymtar i rapporter och äreminnen. Men det var också något av ett upptåg, en fest. På söndagarna inställdes skjutningen, boerna njöt av matfororna från hemmet, engelsmännen dansade och spelade fotboll. Den stjär-

ning som slår emot oss ur böckerna och tidskrifterna kan kallas förljugen, eftersom det ohyggliga alltid insveps i kort fakticitet eller krigisk romantik; "kapten Fitzclarence hade ensam med sitt svärd svarat för (accounted for) fyra fiender", "för sin tapperhet fick Fitzclarence senare Victoria-korset". Men säkert är det inte bara fråga om förljugenhet. Alla citat, alla rapporter tyder på att många i Mafeking kände ungefär vad de borde känna enligt drottningens, pressens och de jublande Londonmassornas mening. Avståndet från den tiden känns omätligt.

HERBERT TINGSTEN